

Muanis Sinanović
VSE LUČI
Fiksijski esej

Zopet smo šli na Metelkovo, kraj, kjer sem v neko vrečo brez dna zmetal dovolj trenutkov za eno slabo neskončnost. Kajti trenutek je jedro neskončnosti, tako kot je minuta jedro končnosti. Neskončnosti pa sta dve: dobra in slaba. In obe lahko izkusiš v tem življenju. Nekateri delujejo tako, da poskušajo presaditi neskončnost scela sem, recimo na Metelkovo, jo udomačiti, zato jim propade. Drugi izhajajo iz končnosti tega kraja in stremijo proti neskončnosti, ki še pride. V vsakem primeru pa smrt ni posrkanje, temveč razlitje.

Že kar nekaj časa nisem bil tu in navdaja me nostalgčna tesnoba. Ob ponedeljkih po polnoči je to zelo neprijeten kraj. Ko sedimo na klopeh v pritličju znamenitega stolpa, je poleg nenavadna družčina. Na njihovo prošnjo ponudim cigareto, kar ena od žensk razume kot priložnost. V nekakšni psihotični govorici se začne ponujati v zameno za kokain, ki ga nimam. Nenadoma sem ujet. Ko ženska preveč vztraja, se premaknemo na klopi med Jallo in veceji. Potem pride za nami, hodi kot zombi, s stopali, obvezanimi s starimi cunjami, ki jih ima namesto čevljev. Da, prav kakor zombi v filmih in z nekakšnim demoničnim nasmeškom. Čutim sočutje, pa tudi gnus. Kaj človeka pripelje v to stanje? Ženska je morda *haltlose*, nestabilni psihopat. Ko se okoli četrte ali pete

zjutraj vračam, od človeka na vozičku, ki je ves čas ždel v senci, izvem, da mu je ukradla štirideset evrov.

Cel teden preživim v avgustovski Ljubljani. Neki človek iz prejšnjega življenja ima prazno stanovanje. Odkar sem odšel, je vse enako, razen tega, da je turistov še več in je staro jedro še bolj podobno tesnobnemu zabaviščnemu parku – fraze o tem držijo –, v katerem so razstavljene znane in pomembne osebnosti oziroma take, ki bi si to želele biti. Ni stvar v tem, da bi bilo z zabaviščnim parkom samim po sebi kaj narobe. Gre za neskladje med vtisom globine meščanske zgodovine in širine kulturnega programa, ki ga mesto želi dajati, ter njegovo resnično površinsko naravo. To neskladje razpira brezno tesnobe. V Ljubljani gre vedno za neskladje med podobo in bistvom.

Le gospa na vozičku, ki igra violino na enem od nabrežij, stvar nekako polepša; zvok njenega glasbila, se zdi, iz zraka oblikuje neviden zaslon, skozi katerega lahko stvari opazuješ bolj odmaknjeno. To je kraj, kjer vse ostaja nekako lagodno in zamolklo in enako, tako da živiš iz dneva v dan, po kavah in klubih, pleti si na kaki plaži, pa se potem vse vrne na staro pot, tako da ne opaziš, da minejo leta in desetletja.

Nato stari kerlci po Metelkovi še vedno lovijo nove punce na stare fore. Zjutraj pa bodo prišli kot jastrebi od drugod mlajši in starejši, ki prežijo na še preostala dekleta, na drobtine Metelkove. Na vsakem

koraku so nekakšne legende, največ iz osemdesetih, vendar to v praksi nič ne pomeni. Nič razen tega, da so ljudje, ki so bili v osemdesetih carji. Zato, ker so bojda zaslužni za to državo, tako si domišljajo. In potem so v tej motni nepremičnosti edina rešitev droge, afterpartiji, vedno isti klubski večeri, ki obljudljajo neskončnost in s hladno jutranjo sivino zarežejo globoko v razbolelo umrljivo tkivo. Izmenjujejo se samo barve neba in Ljubljana, ki je nikoli ne vidiš iste dvakrat. Da, nikoli ne stopiš niti v isto Ljubljano, paradoksalno, čeprav gre na videz za identično mesto, v tem je neka prevara. Vetriči na ulicah so kot nežne roke, ki vedno nekam vabijo, in svetloba je vedno čista, a nezavezujoča, mesto se ti ne more zaobljubiti, lahko pa ti da dni in večere in noči. In jutra na vrhovih Savskih stolpnic ali v taksijih, namenjenih domov ali na drugo druženje.

Ljubljana je najbrž idealna za neznosno lahkost bivanja, za neodločnost. Poglejte, tudi ljubljanski filozofi se kar ne morejo odločiti. Vsa navidezna dialektika, vsa ta »ne to, temveč ravno nasprotno, ampak prav zato« izvajanja rabijo samo temu, da se ne bi bilo treba res odločiti, in politično vsi ti filozofi vedno izberejo najlažjo možnost, recimo župana. »Ja, saj je naredil veliko slabega, ampak vendarle je zaradi njega Ljubljana živahna in marsikaj je zgradil.« Ta neodločnost daje prostor samozagledancem in prevarantom. Ljubljana je polna nekakšnih legend, ki mešajo njeno meglo, sofistov, ki so z besedičenjem zgradili kariere. In morda, vsaj v neki meri, mednje sodim

tudi sam. Kot mnogi liberalci bi tudi ti svojo žalostno svobodo slabe neskončnosti delili samo drug z drugim in tako povsod vidijo nevarnost v podobi tistih, ki jih izključujejo. Tresejo se pred vsako nedogmatičnostjo, v vsaki od njih se skriva fašizem, šifra za željo po enakopravnosti njim, samoizbranim.

Veliko je teh magov, intelektualnih okultistov in vodij, ki desetletja igrajo genije, zelo pa bi me zanimalo, kakšne so njihove misli v zadnjih trenutkih. Ali pomislijo, da so ves čas živeli za neko udobno, postano ničevost, namesto za vse, v katerem se je treba čim bolj izničiti?

In vsi mi, s svojimi polemikami ob podelitvah nagrad, o tem, kako bi literatura *moralna* izgledati, medtem ko istočasno zagovarjamo pluralnost ... Želeli smo nekaj veljati, v nas pa se je kot rak razraščal občutek ničvrednosti, ki ga nismo prepoznali in ga zato nismo znali zdraviti. In tudi če smo zagovarjali šibkejše, nismo bili nič manjši elitisti, kvečjemu večji. Če smo se temu upirali, so bili naši znaki nadkompensacije očitni: te skupine smo idealizirali in se krčevito upirali vsaki pomisli o tem, da bi se lahko glede česa motili. Bili so idealizirani skozi navidezno sočutje, ne pa navadni ljudje. Ko zdaj sedim v kavarni in gledam ljudi ali slišim njihove pogovore, si ne predstavljam, da čustvujejo drugače, da svoje odnose doživljajo drugače samo zato, ker so prebrali manj knjig; takšna ideja se mi zdi absurdna, bedno pa se mi zdi, da je za mnoge moje kolege samoumevna.

Potem ko mi je umrl oče, nisem upošteval maminih preprostih nasvetov, menil sem, da živiva v čisto različnih svetovih in da sam vidim nekaj več. Njene besede sem odpravljaj in se zapletal v modno filozofijo, modno predvsem v Ljubljani, ki bi zase obupno rada verjela, da je modna povsod. Šele zdaj vem, da je imela mama ves čas prav, da je moja duša in duša človeštva poznala veliko bolje kot jaz, ves čas obkrožen s knjigami, zatopljen v literaturo. Kajti ona se je napajala pri izvoru, ki je v jezikovnem smislu popolnoma enostaven, v duševnem pa neznansko globok in nedosegljiv krogom, s katerimi sem se v vseh teh letih družil.

Prav zato se toliko družimo v krogih, da se nam ne bi bilo treba družiti iskreno, da ne bi bilo preveč osebno. Kajti v osebnih odnosih preveč tvegaš, takrat pade maska, in to je tudi razlog, zakaj si nisem upal zares imeti odnosa in zakaj sem bil tak do Maje – a mislil, da je v resnici Maja do mene. Družimo se v svojih varnih avanturah po Ljubljani, ki so varne tudi, če gre za zabave, ki trajajo od četrтка do nedelje. Vse naše avanture so varne in vanje bežimo zato, da bi se ognili nevarnosti ter se obenem prepričali, da se jim izpostavljam. Krogi, molekule, ki se zaletavajo, mešajo in odbijajo.

V redkih trenutkih sem se s kom vendarle lahko pogovarjal o osebnih stvareh, a z Majo se nazadnje nisem mogel več. Vse skupaj se je napihnilo, preraslo v gmoto skrivnosti in paranoje. Velikokrat sem molil

za pot in potem je prišla, čakal, da se prepričam, da intuicija ne prihaja od mene, da ima drug izvor, čakal, da se slika izčisti. Ta napotek se je vedno izkazal za dobrega, vedno je preoblikoval mojo zgodbo za nazaj in odprl njeno zadnje poglavje. Vendar pa sem vsako možnost nazadnje zamočil in naposled sva se ločila. Po enem letu in pol samskega življenja v od najinega odnosa boleče zaznamovani Ljubljani sem se vrnil v Celje.

Vsakič ko sem imel jasno predstavo o tem, kaj moram storiti, jo je spremljal občutek popolne zanesljivosti, obupna, tesnobna vednost, da proti temu ne morem nič, da so stvari pač napisane. Morda niso napisane v celoti, toda ključne stvari se, glede na stanje tvoje zavesti, neogibno zgodijo. Mogoče mi je tudi zato težko pisati romane; vem namreč, da je življenje veliko popolnejše od romana in da je prežeto s pripovednimi tehnikami, ki presegajo človeške zmožnosti. Sploh ne gre za to, da bi vedel vse ali dosti, le tu in tam se pojavi popolna vednost o tem, kaj se bo zgodilo *meni*, ne drugemu, in ta vednost lahko nastopi tudi v obliki številke, ki se dejansko udejanji pri kakšnem točkovanju, in tako naprej.

Res je bilo tako. Ko sem se vrnil v Celje, je sledilo osem mesecev nespečnosti in tesnobe, kakršnih še nisem doživel. Med devetnajstim in dvaindvajsetim letom sem sicer trikrat doživel približno enomesečen padec v nekakšno ohromelost, izgubo kognitivnih sposobnosti in čisti brezup, nikoli pa nisem bil tesno-

ben na ta način. V tem času sem se enkrat vračal s festivala na Hrvaškem. Na Glavnem kolodvoru sem sedel na vlak, gor je stopil policaj in opazoval barvo kože potnikov, kričal na temnejše, od njih hlastno zahteval potne liste in jih preganjal z vlaka. V kupeju sem sedel sam s starejšo, lepo urejeno Slovenko, policist naju je pogledal in ni rekel nič, potem pa vpil na neki brazilski par, a takoj spremenil ton, ko je videl njuna pasoša in spoznal, da nista Arabca. Celo pot sem neprespan ždel v porumeneli zaprašeni tega starega vlaka, katerega notranjost me je istočasno spominjala na psihiatrično bolnišnico in mojo razpadajočo notranjost. V meni je bila črna luknja in vanjo so se stekali spomini na vse šolske klopi mojega življenja, na vse druge rumene avstro-ogrske in socialistične stavbe in sobe, na vsa moja motna leta, ki so tekla kot poplavna reka ter se zlivala v vesoljni odtok, ki je vodil v nič.

Vsi ljudje, ki sem jih imel rad, in vse to življenje trpkega boja – ki se mi je še nedavno zdelo kot veličastna avantura, v kateri nastopam kot prav tako veličasten heroj – so izginjali. Naše družinsko stanovanje, ki mu je nekoč občutek neskončne udobnosti dajala mamina prisotnost, se mi je zdelo kot grob. Njegovi zidovi so me vklepali, zdeli so se mi kot neusmiljeno strme gorske stene. Videl sem generacije, ki prihajajo na svet samo zato, da bi zopet poniknile, čeprav nikoli nisem izgubil vere. Pač pa se mi je zdel pekel enak niču in popolni samoti, v kateri sem se znašel. Nisem mogel brati novic, naphanih z zlom in

nesmiselnim trpljenjem. Počutil sem se kot parazitski črv, ki živi v človeških možganih. Vse, za kar se je borila moja mama, za kar se je boril moj pokojni oče, je šlo v nepovrat, nisem mogel upravičiti življenjskih ciklov svojih prednikov. In tudi sam se bom izničil.

Sprevodnik mi je potrdil karto za Celje, vendar se je vlak iz Zidanega Mosta vračal v Dobovo. Tudi Slovenske železnice so bile v stanju razpadanja. Istega sprevodnika sem srečal čez kakšna dva tedna, sam sem bil še vedno uničen, a tudi njegov obraz je zdaj izdajal brezup in neprespanost, ki sva si jo delila. Šel je naprej, ne da bi pregledal mojo karto, in poklical sem ga, a aplikacija ni delala. V štajerskem dialektu mi je osorno – je bilo to zato, ker je vedel, da mu lahko nekaj očitam? – odvrnil: »Ka' naj jaz z'aj?!« Takrat mi je prekipelo, kot tolikokrat prej, povedal sem mu vse o Slovenskih železnicah in dodal, da bi lahko ne bil pošten in ga sploh ne bi poklical. Šel je naprej, in ko sem ga spraševal, ali vlak ustavi v kraju, kamor sem hotel, ni želel odgovoriti. Za njim sem zavpil vulgarno besedo, ki je, tako še vedno mislim, označevala njegovo osebnost. Ali pa je bil samo sredi težkega obdobja? Kmalu zatem sem začel razmišljati, ali sem ga morda potisnil v samomor, ali sem bil tista zadnja kaplja čez rob. In res, nikoli več ga nisem videl na vlaku, toda zdi se, da so se zamenjali skoraj vsi sprevodniki.

Izstopil sem torej v Radečah. Ker naslednje zveze za Zidani Most ni bilo na obzorju, sem poklical lo-

kalnega taksista iz Trbovelj, Bosanca kakšnih petintridesetih let, ki je po določenem času privedjal z enim od svojih avtov. Nekoč sem imel opravke v Trbovljah in takrat sem med vožnjo izvedel, da spi štiri ure na noč, vozi zgolj sam, zato da drugi denarja ne bi dajali v svoj žep. Res pa je, da nima taksimetra, ne izdaja računov in s tem tudi sam krši zakon. Poleg tega se ukvarja s prodajo rabljenih avtomobilov. Ves čas je v živčnem zagonu, v njem je parni stroj, vročina ga poganja, da se zaganja v najostrejše ovinke, ne skrbi ga za varnost drugih. Na poti iz Radeč je spet dirjal, pogovarjala sva se, govoril je, kako je bil s partnerko in otrokom ravno ta dan v Celju in so ga na blagajni ignorirali, potem pa je izbruhnil. Povedal sem mu, da so tudi moji od dol in da poznam to: biti zadnji in spregledan. Danes, bi rekel, je mnogo stvari drugačnih, toda v devetdesetih, v Priklavici, kjer smo nekaj let živeli, je bilo precej neprijetno. Vse skupaj se je začelo že s tem, da je, ne v Priklavici, temveč v Rudarskem naselju na jugu države, ob osamosvojitvi prodajalka rekla mojemu očetu, ko sva v trgovini nakupovala, naj govori slovensko, česar se nikoli ni naučil. Imel je sicer izjemno matematično in tehnično inteligenco, vendar malo čustvene, ta pa je morda povezana tudi z jezikovno. Potem so prišle grožnje s pasjimi mrcinami, naj staremu povem, naj se nauči jezika, in mnoga druga poniževanja.

Dolgo sem potreboval, da sem ugotovil, da se je situacija malo spremenila in da mi ni treba ves čas živeti v strahu pred tem, da bom neznancem povedal

svoje ime. Zdaj nismo na tapeti mi, temveč drugi migranti. Z očetom sva šla malo pred babičino smrtjo na obisk v Sandžak, kjer mu je dala domačega sira. Zanj je bil to mitski sir, ki ga je povezoval z najnežnejšimi občutji. Srbski carinik se ni pustil prepričati, da bi zamizal na eno oko in pustil sina s sentimentalnim materinim poslovilom v domovino, in ga je pred najinimi očmi vrgel v smeti. Tri, štiri kile domačega sira.

To so bila, kakor pravim, devetdeseta, čas sovraštva in okrutnosti. Ko sem bil še majhen, pa tudi pozneje, vse do zgodnje pubertete – z občasnimi prehodnimi izbruhi zavračanja –, me je oče nadvse hvalil in bil do mene izjemno nežen in ljubeč. Veliko sva tudi prepotovala, s sabo me je jemal na svoje službene poti. Sedel in ležal sem na zadnjih sedežih jugeca in škode. Potem pa, ko sem začel dobivati poteze samostojne osebnosti, ki ne bo vedno sledila njegovim napotkom, sem postal zanj do neke mere ogrožajoč. Ko si telo kakšno stisko zapomni, jo težko pozabi, kar je tudi glavni problem različnih -izmov: ko neka manjšina danes pride do besede, s svojo naporno vlogo žrtve vztraja tako dolgo, da se zdi že kot samoprocija ali izsiljevanje. Človek pa v teh plehkkih časih, časih množične družbe posameznikov, ki vsak sebi iz dneva v dan prižigajo svečko na oltarčku, brez zunanjega pogleda težko doseže raven vsaj minimalne samorefleksije in treznosti.

Če pa jo že doseže in opozori na zapletenost dinamik in razmerij moči, ki zagotovo niso čisto pre-

prosta in enostranska, tedaj je označen za cinika, za hladnega intelektualista in provokatorja, če že ne za fašista. Vse to pa postopoma ustvarja pomensko mrežo samocenzuriranja in krnjenja duha, ki sama po sebi postaja najučinkovitejša oblast, izvajana od spodaj navzgor in nato obratno. Tu ne zagovarjam nikakršnih idealov svobode in ničesar samoljubnega: človek, ki lahko sebe ali koga drugega vidi izključno kot žrtev, ne pa kot polnokrvno in zaokroženo bitje, je obsojen na nesrečo in temeljno nesvobodnost, sebe in druge pa neprestano spreminja v obvladljive objekte, mehanske stvore, zvedene na eno samo dimenzijo. Svet se mu spreminja v ravno polje, kjer se odvijajo boji, bolj podobni klasičnim odprtim bitkam kot neizmerno čudoviti in zapleteni raznolikosti medčloveških odnosov in neujemljivi moči. Ta je toliko manj zlovešča, kolikor bolj je nespoznavna, kolikor manj je v rokah te ali one skupine ljudi in kolikor bolj se odvrča od statičnosti in ostaja gibljiva.

V tem obdobju sem v bolnišnici obiskoval Halila. Halil je živel s staršema na Delavski ulici. Potem ko je moj oče umrl, se je Halil, ki je takrat že končal osnovno šolo, neprestano prepisoval z ene srednje na drugo. Sam sem bil že v Ljubljani, kjer sem skušal nekaj študirati, večino časa pa sem lenaril, se klatil naokoli in trošil mamin denar in očetovo zapuščino. Maja me je potegnila v Ljubljano, po smrti v družini sem bil tudi sam popolnoma izgubljen in depresiven, mislil sem, da bom za vedno gnil v Celju in da si ne zaslužim nikogaršnje ljubezni.

Mojo vrednost je večino dotedanjega življenja določal oče, ponavadi po kriterijih ocen in karijerne naravnosti – ki jo je določal sam, zato tudi nisem šel na klasično gimnazijo, kot sem hotel, temveč na strojno šolo. Pa tudi s kriterijem ubogljivosti. Najbrž sem bil prav zato v šoli tako problematičen in sem po svoje problematičen še vedno, vendar v polju javne razprave in umetnosti. Ker je bilo to moje področje svobode, ločeno od nesvobodnega življenja doma. Spomnim se, da sem, ko sem bil star šestnajst ali sedemnajst let, mislil, da imam spačen obraz, le da sem nanj navajen, zato te spačenosti ne vidim v ogledalu. Večdelno ogledalo v kopalnici sem nastavljal pod takimi koti, da sem resnično videl zelo izkrivljena usta in nos in si mislil, da je to moj resnični videz.

Skozi Halila pa so stvari samo tekle, kot bi ne imel nobene lastne volje in nobene možnosti za predelovanje stvari, ki vanj vstopajo. Če se je jezil, se je jezil do konca, do nevarnosti za svoje življenje in življenje drugih, če je obžaloval, prav tako. Da bi se spravil iz zagate, tudi ni imel volje, enostavno ni znal prijeti ničesar v svoje roke. Nekaj časa sem mislil, da je čisti psihopat, vendar to gotovo ni. Zgolj zaprt je v tem svetu, ki ga nikakor ne razume in ki mu – tako meni – preti z vseh strani. Zato je vsakič znova odgnal vse svoje prijatelje, tudi plemenite in pametne ljudi, ki so mu želeli zares pomagati, ter se pogreznil v svojo besno in paranoično ekscentričnost. Iz leta v leto je bil bolj nenavaden. Menjal je psihiatre, ki so mu zdravila pravzaprav predpisovali na njegovo

lastno željo. Iz leta v leto se je bolj zapletal v godljo, v samonanašalni svet, iz katerega je bilo vedno težje ulti, zdaj pa je prišel trenutek spoznanja.

Pacienti na oddelku so se slinili in imeli so prazne poglede, naphani so bili z zdravili kot s šumečimi tabletami, ki so se penile iz njih. Najprej so jih izvotlili, potem pa napihnili z injekcijami, tako da naokoli hodijo kot zombiji – tudi tukaj primerjava ni prav nič oguljena. Govorijo počasi, in ko jih opazuješ, se še tebi začne zdeti, da se vse vrti v nekem neznosno počasnem posnetku. In te rumene stene, stari linolej, vonj po razkužilu, vse to me je še dodatno kuhalo.

Ponoči sem razmišljal o usodi vseh nas in o neizogibnem propadu. Ko sem klical mamo, sem skušal nekaj izsiliti iz nje, neko zaščito, čudežno besedo tolažbe, toda s svojim pritiskom sem jo prestrašil, s tem pa sem prestrašil tudi samega sebe. Mama je storila vse, skočila iz kože. Hrepenim po nečem prastarem in neznanem, morda umišljenem, tako kot hrepenim po svetu kot takem. Neka otroška podoba sveta se mi je sesula, očitno je bilo, da sem vse od tedaj do svojega triintridesetega leta še verjel v ljudi kot v nekaj absolutnega: verjel, da je tam zunaj nekdo, ki mi lahko ponudi popolno zavetje, četudi je bilo moje življenje do tedaj kaotično in polno razočaranj ter neprestanih sprememb, zbliževanj in oddaljevanj. Halil pa takšne vere nikoli ni imel.

Tako je bilo, čeprav sem verjel v Boga, torej v absolut, v senci katerega je vse relativno. In Maja in mama sta bili sidrišče, h kateremu sem lahko vedno šel, zdaj pa me je Maja končno imela dovolj in me je v temelju zavrnila. Je mogoče, da sem bil res tako neznosen, da nisem bil tako dober človek, kot sem si zamišljal? Vse je razpadalo, podobe iz sveta, posredovane preko medijev, črepinje spominskih drobcev, vse skupaj je letelo v neskončno praznino.

Poslušal sem nočno življenje mesteca, občasne divje krike mladeničev in zvočne preboje avtomobilov, včasih kakšen lajež, kakšno sireno – vse to se je dvigalo k mojemu oknu in prodiralo vame kot skozi sesuto obzidje. Nisem spal, in kot je bilo pričakovano, so antidepresivi v tretjem tednu jemanja moje stanje še poslabšali. In tako sem neko nedeljo šel na urgenco. Tam so bili polomljeni starci, enega je na vozičku pripeljal sin in kost je štrlela iz njegove kože. Vse, kar sem videl, je bilo razlomljeno in odmirajoče. Ko sem se pogovoril z razumevajočim dežurnim zdravnikom, so mi priskrbeli pot v psihiatrično bolnišnico z rešilcem. Dolga ulica je bila prazna, rahlo je pršelo. Začutil sem trenutek varnosti in na poti morda za deset minut zaspal.

Ko smo se pripeljali, sem se znova znašel v občutku skrajne ogroženosti. Kadar je človek hudo anksiozen, mu vsak najmanjši dražljaj predstavlja nevarnost. Pred menoj sta stala voznika rešilca, ki sta, kolikor sem skozi šipo lahko razbral, na poti govorila o raz-

ličnih tipih gradbenega materiala in ga primerjala med seboj. Eden od njiju je imel velik trebuh in pogled, ki je bil intenziven v svoji praznosti, drugi pa nekakšno čudno irokezo in uhanček. Ta z irokezo je kar pred menoj, medtem ko smo čakali, da se vhod odpre, podrobno bral izvid, na katerem so bili zapisani moje osebne težave, moji strahovi in podobno. Tisti s topim pogledom velikih oči me je pogledal, in ko sem vzdržal njegov pogled, ga je na moje vztrajanje umaknil, pomilovalno, se mi je zdelo. Potem je prišla sestra, ekstrovertirana, s kratkimi sivimi lasmi in allstarkami, kot da kul babica. Ta je reševalca, medtem ko sem čakal, da bom lahko šel k zdravniku, pobarala, češ, kako to, da zadnje čase pripeljeta toliko ljudi. Takšna je populacija, je odvrnil tisti z irokezo. Počutil sem se, kot bi bil preprosto nekakšno transportno blago. Sestra je potem, med pregledom, zastavila še tipična osebna vprašanja, ki so me, namesto, da bi me sprostila, potegnila še v večjo stisko: ali sem rojen v Sloveniji (glede na to, da me preganjajo podobe vojne, bi to lahko bilo legitimno vprašanje), ali so bile moje drame uprizorjene in objavljene pri založbah (kar bi pomenilo, da vsaj nekaj zaslužim ter da nisem samo neki čudak). Njena *kulskost* me je spravljalna v še večje nelagodje, zdelo se mi je, da njena priljudnost izhaja iz tega, da paciente doživlja kot ljudi v podrejenem položaju, čeprav ji ne bi povsem odrekel sočutja. Nisem se mogel odločiti, ali mi deluje bolj zaigrano ali dejansko, vsekakor pa mislim, da ga je vsaj nekaj bilo. Zdravnik, uvideven in razumevajoč mlad Bolgar ali Makedonec, kolikor

sem pozneje razbral iz priimka, mi je po posvetovanju s starejšo zdravnico, ki je nisem videl, predpisal koktajl zdravil.

Nazaj pa sem moral sam. Komaj pri močeh, sem se spravil najprej do lokalne postaje. Ko sem prispel v Celje, se je ulil težek dež, taksijev ni bilo pred postajo, telefon pa mi je bil crknil. V močnem dežju sem hodil petindvajset minut, mimo pa so vozili avtomobili. Ponižanja tega dne se kar niso hotela končati. V stanovanje, vse utopljeno v preteklosti, sem stopil kot premočen pes. Nikogar ni bilo, da bi me sprejel. Ko sem vzel mirzaten, sem spal kakšnih dvanajst ur. Vmes sem se zbujal, med epizodami najbolj živih sanj, kar sem jih kdaj imel. Bil sem na Metelkovi, na utopičnem in divjem rejvu, ki se je odvijal tudi na gradbenih odrih, ob kristalnem ugodju, vendar me je stalno nekaj motilo, dokler se ni gradbeni oder sesul in sem se med doživetim, tudi sladkim padanjem v prepad dokončno zbudil.

Ko so moji vrstniki začenjali žurati in ponočevati, sam tega nisem smel zaradi očetove prepovedi. Zdaj se mi zdi popolnoma smiselna, vendar jo je v sodobnem svetu težko izvajati. Sodobni svet je nizkotna šarada, ki srka vase anonimne množice. Posamezni delčki te množice pa si domišljajo, da so edinstveni in pomembni. Sčasoma sem si ob poslušanju njihovih zgodbic ustvaril podobo, da vsak vikend vstopajo v raj in da moram to doživeti tudi sam. Le tako lahko popravim odtujenost, ki je nastala zaradi nenehnih

selitev in očetovega nadzora – koliko so bile te selitve in prepovedi povezane z željo po boljšem življenju za otroka in koliko z njegovim ljubosumjem do zunanjega sveta, s katerim ni želel, da bi imela družina preveč stikov? Koliko je njegova prezgodnja smrt povezana z zavedanjem, da mu bodo na neki točki vajeti vendarle ušle iz rok? Mu pripisujem preveč slabega?

Ta tok moje želje se je združil s sorodnimi željami ostalih mladih umetnikov in študentov, ko je Ljubljano zajela povodenj drog. Mladi so se začeli zbirati po stanovanjih, nekakšnih maternicah, raztresenih po Ljubljani, bogatih in revnih, visokotehnoških in takšnih, v katerih oprema ni bila zamenjana že petdeset let, v stanovanjih otrok bogatašev ter natrpanih študentskih in prekarskih. Uživali so kemične koktajle. Tu si lahko srečal najrazličnejše ljudi, šarmantne, bistre, dobronamerne profesorje v neskončni verigi promiskuitetnega samouničevanja, sociopate, ki so prežali na zakomirana dekleta – kot se je izkazalo pozneje –, depresivne oglaševalce, avtiste, ki so iskali nekaj kemičnega stika, trenutek spoja, po katerem sledi hud padec, umetnice in zatravmirane študentke.

Skrivna nočna Ljubljana je vzpostavljala nov prostor-čas, mesto je postalo dinamična mreža stičnih točk, dnevi noči in obratno. Ta prostor-čas ni imel nič skupnega s prostorom-časom ljudi z običajnimi rednimi službami, zdelo se je, kot da obstaja vzporedno, raztegljiv kot guma, potopljen v nafto. Blokowska

naselja in ulice Ljubljane so postajali labirinti ugodja in anksioznosti, ki so se izmenjevali v toksičnih valovih živčnega sistema.

Zgodilo se je, da sem bil nekoč na žurki od četrta zvečer do nedelje, večino časa pa preživel na istem stolu. Vmes sem šel na koncert, ki sem ga recenziral, in se v nekem trenutku spomnil, da moram napisati recenzijo albuma za Študentsko revijo, prosil za prenosnik in s tem kmalu opravil, nato pa nadaljeval s sedenjem v stanju evforičnega zena. Na koncu sem med seboj in svetom čutil stekleno steno, bil sem zraven, a ograjen. In ko sem po treh nočeh brez spanja prispel v samski dom na Rudniku, sem se še nekaj ur vrtel po sobi, moj glas pa se je odcepil od mene in sem ga zaznaval kot nekaj deloma zunanjega, deloma kot nekaj, kar sem sam in česar nisem imel obenem.

Enkrat drugič, po dvodnevni zabavi v stanovanju, ki ga je sinu kupil eden najbogatejših Slovencev, sem prišel domov in nisem mogel zaspati, zgolj hodil sem po slabo opremljeni garsonjeri v samskem domu na obrobju mesta, kjer so živeli tuji delavci in delavke, tudi seksualne. Pred časom sem se spet oddaljil od Maje, a zdaj sem jo samo želel slišati in videti. Ves svet se je zgoščal in pritiskal name, kot bi tonil v globoko morje, tako da sem se ponoči sprehodil do njene bloka in nato šel nazaj.

Odrival sem se od nje in se plazil nazaj, jo s tem vezal nase, ona pa je do mene najbrž čutila nekakšno

usmiljenje. Mislil sem, da ne razume ona, a sem bil zmeden sam, kajti moje razumevanje sveta kot vrto-glavega lunaparka se mi je zdelo samoumevno, zato sem domneval, da misli vseh delujejo na ta način. Želel sem se popolnoma razpustiti v njej, to pa me je istočasno navdajalo z neverjetnim strahom.

Šele po tem, ko sva se odločila za skupno življenje – in kljub strahovom me je tja vodil višji vzgib –, me je končno ustavila. Nisem mogel prenesti misli, da sem slab do nje.

Moral sem se čisto sesuti, ali bolje, popolnoma se mi je morala razkrojiti maska, ki sem jo do tega trenutka imel za svoj obraz. Oči in koža so se morali navaditi na novo svetlobo. In ko se je to zgodilo, se je odstrla še ena maskirna ovojnica resničnosti in sem se še malo približal Bogu. Pozneje, med neko kontemplacijo, sem vse doživel kot Njegovo masko: svoje živo telo, svoj intelekt in intelekt žuželk. Med mojim telesom, oblaki, zemljo in drevesi je bila kontinuiteta, delitev pa nenujna; le nekje znotraj, pod masko mojega telesa, je žarela drobna žogica jaza, ki se je ne smem znebiti, ampak jo moram krotiti in usmerjati. In v tej žareči žogici se skozi tanko ovojnico približam Bogu.

Po vsem tem pa stvarnosti ne dojemam več pesniško kot v svojih dramah – pesniško je neprepričano, iščoče. Ne vidim več neskladja med iluzoričnostjo in kremenito konkretnostjo resničnosti, ki je usoda

smrtnikov. To, da povsem resno jemljem materijo in družbene institucije, mi ne preprečuje, da jih ne bi istočasno videl kot začasnih, relativnih. Prav to mi najbrž omogoča, da jih jemljem resno, ker niso vse, temveč nujna začasnost.

Vrnimo se spet v avgustovsko Ljubljano, na Metelkovo par dni pozneje. Ko rejvam, prostor predrejo zeleni laserji, za katere se mi zdi, da gredo skozi me. Sledijo jim megla, ritmi, obrisi človeških teles. Vse luči, vse luči. Tako dolgo sem kot večča sledil vidnim lučem. Kanye: *Cop lights, flash lights, spot lights, strobe lights, street lights*. V Ljubljano sem pred petnajstimi leti prišel željan vseh teh luči in priznanja. Luči sem si želel zaradi očetove sence, šele zdaj to vidim. Potem sem od njih bežal, saj so me slepile, žgale mojo kožo. Potem je priznanje prišlo. Želel sem si, da bi šla Maja z menoj med vse te luči, v Ljubljani, takrat pred leti, in ker v tem ni videla smisla, sem ji zameril. Zdelo se mi je, da me potiska nazaj v senco, in morda je bilo to res, vendar to ni več očetova senca, zdaj vem, temveč prijetna senca v puščavi, kjer se lahko odvrneš od zaslepljujočih luči in se usmeriš k pravi, eni svetilki, ki sije skozi zastore. Ko greš v to senco, kot človek vidiš svojo prosojno kožo paglavca.

Po številnih letih prizadevanj sem bil torej v Ljubljani, s tistim, česar sem si želel od začetka, s priznanjem. Govoril sem si, da se bom zdaj samo še sprehal po mestu, hodil na kinopredstave, kakšno kavo,

vendar sem si gotovo že lagal. Hotel sem ven, med luči, vse luči, posebno nočne luči, v fleširanje, pod luči takšnih in drugačnih odrov. Imel sem družbo prijateljev, končno *kul* moških, uspešnih umetnikov, politikov in poslovnežev, osvajalcev sveta, vseeno pa civiliziranih in razgledanih. In zdaj vidim, da so bili takšni kot jaz, da so tudi oni iskali vse luči, da bi od nečesa pobegnili, in da smo si pri tem dajali potuho. Če obstaja razlika med moškimi in dečki, potem smo bili bolj na strani dečkov. Vmes sem jih večkrat zasovražil, saj so me preveč spominjali name in me vlekli v skupni vrtinec.

Sovražil sem jih, kot jih sovraži *mejna* osebnost, ki zdaj idealizira in drugič ponižuje, eno pa je učinek drugega; morda ne sovražil, temveč jih obsojal, da mi škodujejo in da ne vedo, kaj je življenje. Ko sem Maji nekoč rekel, da nikoli ne reče nič dobrega o njih, ki jih sama ni nikoli spoznala, mi je odvrnila, da jaz sam o njih govorim samo slabo in jih predstavljam kot izmečke. Razen dveh starih prijateljev, s katerima sem se v tistem času najmanj družil. Vendar sta mi oba ponudila zavetje, ko sem se od Ljubljane poslavljaj in sem prebedel približno tri noči. Začel sem v stanovanju na Kosezah, kjer smo se trije kot v maternici skrivali pred dnevom, ki mora priti. Eno noč sem ležal na enem kavču, drugo na drugem, bila sta osebi, na kateri se je bilo najbolj smiselno obrniti. Ne zato, ker bi bil kdo drug slabši ali me ne bi sprejel, temveč zato, ker delujeta najbolj amortizirajoče in skrbno, čeprav se tudi sama spopadata z lastnimi sencami.

Dobro leto dni pred skupno vselitvijo sem živel v hiši, ki jo je najemal in nato spodnje nadstropje za lastnika oddajal imam. V zgornjem nadstropju je po ločitvi živel z novo ženo in sinom Vahidom, ki je moj prijatelj. V spodnjem, polnem masivnega starega pohištva in postarane umazanije, pa so za nizko najemnino živeli muslimanski moški. Preden sem prišel, je v moji sobi živel afganistanski doktorski študent, ki je po padcu talibanske vlade delal na infrastrukturnih projektih. Moj cimer pa je bil egiptovski kuhar Madjid. Za debelimi stenami moje pritlične sobe je bil pločnik, po katerem so dan in noč hodili ljudje in se pogovarjali v najrazličnejših jezikih. Nekoč sem med spanjem vstal in stopil do okna, da bi pogledal ljudi, ki so govorili v nekem tujem jeziku, potem pa sem na hrbtu začutil pogled. Obrnil sem se in videl mladega moškega, ki se mi je pomenljivo smehljajal. V šoku sem se predramil.

Tega trenutka se zelo dobro spomnim in zdaj razmišljam, ali sem bil tisti moški za menoj jaz. Je neki prihodnji jaz čakal na tistega mene, ki je bil gotovo izgubljen, a se tega ni nujno zavedal? Moj dan je bil poln malih zadovoljstev in sproščenosti, vendar pa brez vsakega okvira, tako da so morala biti ta mala zadovoljstva ves čas prisotna, da so prekrila gromozansko praznino, ki se je včasih razprla, tako da sem za ure in ure obležal v postelji in včasih jokal.

Moj čas je bil vse od očetove smrti poln rezov in nesmiselno oblikovan. Nisem se pravilno spominjal

dogodkov in tega, kdaj so se zgodili. Obdobja so se med seboj mešala, vse je izginjalo v nerazločljivo gmoto. Zdaj ko je tu neka pripoved, ki jo lahko zapisujem – kajti prej si nisem mogel zamišljati, da bi pisal dolge pripovedi, moj um tega preprosto ni bil zmožen, saj pripovedi niti iz svojega življenja nisem mogel sestaviti –, pa se spominjam teh drobnih trenutkov iz različnih obdobj. V njih se znajdem, kot bi jim znova prisostvoval v živo. Ko zvečer ležim pri odprtem oknu, se spominjam tihih blokovskih noči svojega otroštva, tistih, ki sem jih preživel v malem mestu. Ali pa se spomnim, kako sem v hiši na Mostah, kjer je živel imam, pred vhodom iskal skriti ključ, ko sem se vrnil sredi noči. Ne gre samo za to, da občutim tisti zrak, vonj, da opazim podrobnosti, temveč sem tudi v tistem stanju zavesti. In ko stopim v tisti trenutek, lahko vsekakor vidim, da sem bil še pred letom in pol drug človek.

Že dolgo se borim s strahom pred nepripadanjem, ki me – prepričan sem, da večinoma upravičeno – vedno odpelje po edinstveni poti, kjer nobena resnica ni izgotovljena, in v agresivno rušenje vseh idolov, ki jih ta družba malikuje. Morda sem na neki pro-socialen način antisocialen, polovični sociopat, ki si najbolj želi prav pravične družbe, ki je čuden ravno zato, ker skuša biti v tem dosleden. Vendar spet ne želim zapasti samoidealizaciji, kot se navadno dogaja ljudem, ki zapišejo ali izrečejo kaj takega – nimam dokončnega uvida v to, kaj je v dani situaciji najbolj pravično, le laže vidim protislovja, ki jih ljudje gojijo,

da bi se bolje znašli v svetu. Kajti sam nikoli nisem imel možnosti, da bi se delal, da sta moje življenje in razmišljanje konsistentna, saj sem bil vedno znova vržen v protislovij polne položaje, iz njih potegnen in zopet vržen v nove. In vera v življenje, ki je večje od tega zdaj, mi naznanja, da so mali kompromisi nečastni. Vera, ki je večina ljudi, s katerimi sem preživel leta v Ljubljani, pač nima.

Ko pišem o tem, se zavedam, da mi je to doslednost in strast do poštenosti vcepil oče. Ko sem kot malček nekoč zadrževal žuželko in se igral z njo, mi je pojasnil, da je tudi ona morda starš in prihaja domov k svojemu otroku, tako kot on prihaja k meni. Potem ko je po nekaj letih hude nestabilnosti in revščine uspel s svojim podjetjem, je delavcem izplačeval več kot sebi in njegovi profesionalni odnosi so bili izjemno dosledni ter pošteni. Medtem ko je bil njegov odnos do bližnjih zelo nedosleden in nepošten. Zanimivo je, kako naše priseganje na pravičnost pogosto kompenzira to, da v resnici ne zmoremo biti pravični.

Občutku uspeha sem sam podlegel, počel sem stvari, ki sem jih sovražil, in s tem najbrž zasovražil tudi sam sebe, ne da bi se tega zares ovedel. Predvsem mi je žal, da sem se prepuščal strahovom pred nekim miljejem in njegovo moralno avtoriteto, ki jo imam danes za nično. Zagovarjajo moralo ugodja, prepričani, da ga imajo na vajetih in da ga je mogoče urejati s pogodbo. In na koncu se vsi prepustijo počasnemu propadanju. Otroci premožnejših Ljubljančanov, ki

sedijo na sedežih ustreznih lokalov s pod seboj zavihanimi nogami in zrejo v okolico z neskončno praznim pogledom, na družbenih omrežjih pa se sporazumevajo z robotsko ironijo, za katero najbrž mislijo, da je izvirna. Odrasli ljudje, ki so v svojem življenju povsem izgubljeni, ponavljajo pa dogme o napredku in svobodi – nekateri tudi srdito sovražijo –, kot bi bile recept za rajsko srečo, ki je njim samim prinesla odrešenje. Ta milje, skupaj s svojimi dobrimi ljudmi, ki jih tudi ni malo, se mi je zdel močnejši od mene, in čeprav sem verjel v popolno moč Boga, sem mu priznaval neko avtoriteto. To pa je izhajalo iz mojih globoko zakoreninjenih strahov pred izobčenjem, pred nezadostnostjo in posledično odvisnostjo od priznanja. Še sreča, da sem pozneje ugotovil, kako malo vpliva ima srenja na življenje večine državljanov, tudi tistih, ki imajo sicer radi kulturo, ampak ne živijo v prestolnici.

Ta Ljubljana ima problem s tem, da si ne prizna dveh stvari. Ne prizna si, da ni zares mesto, kakršno naj bi prestolnica bila – kriterij za to, da je neko mesto metropola, je ta, da se lahko v njem izgubiš, zamenjaš sceno, a se še vedno ukvarjaš z isto stvarjo. To je pri nas skoraj nemogoče. Vsakič ko se sprehodiš po obljudenih predelih, boš srečal koga, ki ga poznaš in s katerim si nekje sodeloval, zato boš zelo težko zajel zalet, da se iztrgaš iz socialnih primežev, ki te vklepajo. Nепrestano moraš nositi masko, kar utruja in odtuja. Ljudje nikoli ne odrastejo zares, ves čas igrajo to igro, ki se jim zavleče v srednja leta

in starost. Nedoraslost je osrednji znak omenjenih krogov. Tudi Ljubljana nikoli ne zraste, ampak ostane samo največja in včasih najneprijetnejša vas v državi.

Druga stvar, ki si je ne prizna, je, da stalno moralizira, a se ves čas na vse kriplje otepa izrazov, kot sta »morala« in »moraliziranje«. Spregleda, da je v svojem antikaticolizizmu zelo dogmatska in sektaška, neprestano nekaj obsoja, vendar stvari ne želi poimenoovati s pravim imenom. Moralni nagon se nikoli ne izživi do konca, upiranje morali je pravzaprav zati-ralsko, tako kot kakšen puritanski kod. Ljudje večinoma ne želijo sprejeti, da je nekaj prav ali narobe, in preprosto udariti po mizi, ko je to najbolj smiselno. Posledice pa se izražajo na dva načina: skozi izjemne izbruhe moralnega ogorčenja in skozi izjemne izbruhe razuzdanosti. Oboje pa za seboj pušča praznino.

Ljudje so zakopani nekam vase in za vsako ceno želijo ven, vendar je cena velikokrat previsoka. Ko sem študiral filozofijo in se družil z ljudmi, ki so se ukvarjali s teorijo, ter želel delovati neskončno pametno, so se vsi upirali tako imenovanemu psihologiziranju. »Psihologiziranje« je bila ena od praznih besed, ki smo jih mi, ki smo zase verjeli, da smo veliki in natančni misleci, pogosto uporabljali, imenovala pa je vse, kar je dišalo po tem, da bi lahko na kakšno mnenje vplivala tudi osebnost. Imeti dejansko osebnost je v »alternativni« Ljubljani pač največji greh. Vidim, da so neomarksisti in poststrukturalisti pravzaprav nudili instantno rešitev v tem, da so norma-

lizirali tolpaško filozofsko tekmovalnost in človeka razbremenili dejanske odgovornosti – vse se dogaja samo zunaj in v zadnji instanci sam nisi za nič kriv, vse so samo zunanje silnice, ki na takšen ali drugačen način delujejo nate. Obenem te upiranje »psihologiziranju« zavaruje pred očitki, da je tvoje početje morda posledica pomanjkanja pozornosti v otroštvu ali česa podobnega. Večino študija filozofije je vseeno predstavljalo opravljanje profesorjev, medtem ko so se profesorji opravljali med seboj. Bili in ostali so otroci. Vse ostalo je fasada. Tudi ko se nekateri profesorji v tujini predstavljajo kot zelo radikalni, so na domačih tleh precejšnji kompromisarji, če že niso vpeti v vladajoče institucije, kjer dajejo svoj podpis oblasti. Kdor odstopa od dokse, je deležen posmeha.

Spomnim se, kako so se posmehovali profesorju, ki je imel debato z drugim profesorjem na temo evtanazije, proti kateri je podal nekaj tehničnih argumentov. Kasneje je bil drugi profesor, ki je bil deležen podpore, obtožen neprimerne dotikanja oziroma nadlegovanja študentk v kabinetu. To me ni presenetilo, saj sem imel z njim tudi sam neprijetno izkušnjo. Na elektronska sporočila študentov pred izpiti se kar ni javljal, in ko sem ga prosil, ali me lahko z zelo zgodnje ure zjutraj prestavi na kasnejšo, saj sem se moral pripeljati iz Celja, ni odgovoril. Ko sem prišel, je rekel, naj pridem ob treh. Rekel sem mu, da sem mu pisal, potem pa me je povabil v kabinet. Tam mi je skušal zastavljati nekakšna zvijačna vprašanja, kjer bi sam definiral besedo, jaz pa bi se moral vrteti

kot brezumna žival okoli nje in ugibati pravi pomen. Kot da so besede matematične spremenljivke, ki jih je mogoče ugotoviti z enačbo.

Že takrat sem vedel, da ne more biti tako, saj sem bil zatopljen v poznega Wittgensteina. Izjavil je, da ga ne zanima, kaj sem prebral, ampak ali znam misliti. Bilo je nekoliko žalostno, ker je mislil, da te igre nisem spregledal in mi lahko dejansko spodnese tla pod nogami. Gledal sem njegova skrbno negovana stopala in položčene nohte v sandalih. Kasneje mi je vendarle moral zaključiti visoko oceno, saj sem pri drugem profesorju za seminarsko nalogo dobil deset.

Velikokrat je v razredu spodbujal debato, vendar le za to, da bi potem pokazal, kako je pametnejši od študentov. Nekoč je z druge fakultete prišel prijatelj, ki ga je v debati zmedel in mu na koncu rekel, da upa, da ni preveč spraševal. Profesor mu je odvrnil, da je. Takšna so pota v tem mestu, treba je biti del črede, ki te bo tudi izvrgla, ko bo morala koga žrtvovati, da bi obstala. Nenavadno se mi zdi, da sem pred čredo in vsemi temi cenenimi spletkami čutil strah, pa čeprav je bil ta nesmiseln. Sem pa bil zato slabši človek: do svojih bližnjih, nezmožen pravih odnosov, obseden s ceneno, provincialno voljo do moči, telesno šibak.

Čeprav se ima skoraj vsakdo za intelektualca, misel seveda ni glavno orožje, saj misliti v pravem pomenu ni dovoljeno. Glavno orožje sta posmeh in osebni napad, pri čemer pa najbolj napadajo tisti, ki imajo

največ masla na glavi. Večino časa vseeno ne gredo do konca, saj vsi vedo vse o vseh, le tu in tam se je treba proti komu združiti, da se javnosti ponudi vtis lastne moralnosti. Ko se zgodi kaj slabega, večina v tem uživa. Ko so na plano prišli škandali s posilstvi, je bila to nadvse dobrodošla kost za glodanje. Slučajno sem nekega večera hodil za priljubljenim *memerjem* in o vsem skupaj je razlagal v pogoltnem zadovoljstvu, vesel, da se da še malo pošinfati.

Mnogi nič kaj nedolžni domnevni feministi radi stojijo za največjimi bedastočami o razmerjih med spoli, čeprav je iz njihovega delovanja in besed v zasebnih krogih jasno, da vanje ne verjamejo. Po drugi strani pa tudi zato, ker si ne upajo in ne znajo biti moški. Bolj ko so ljudje pohujšani, bolj se zgražajo nad pohujšanjem, bolj ko so levičarji, večji moralni zadrteži so in so pripravljene kupiti vsako iz ameriškega akademskega sveta pripeljano načelo, pa naj je še tako nesmiselno. Pri tem pa se zgražati nad Ameriko in njenim akademskim svetom. Večina tega zgražanja nad raznimi osebami nasploh pa izhaja iz projekcije.

Očitno mi je bilo teže odreči se ideji, da bi lahko imel družbo, kot biti obkrožen z enodimenzionalnimi ljudmi, ki so bili globoko osamljeni in nezmožni odnosov. Poleg ideološkega sektaštva, ki se oblači v dogmatično intelektualiziranje, se spušča v prisvajanje jezika, skrivanje za stene, ki jih v njem sam zgradiš, potem pa pričakuješ, da jih bodo drugi

imeli za objektivno resničnost, je tu še bedna religija popkulture.

Včasih je vladal kult rokenrola, električne kitare in mačizma, danes so tu indie dečki in Taylor Swift. Značilno za popkulturne rituale pa je, da se v njih vsi pretvarjajo, da čutijo neka čustva, da se z njimi istovetijo, v bistvu pa gre za čustva, ki jih proizvaja industrija. Popkulturna industrija prodaja pakete čustev, in vsi se potem delajo, da jih res čutijo, da bi bili manj osamljeni, kar gotovo ni najboljši recept za ustvarjanje dejanskih povezav. Vse je nekakšna transakcija, ki jo skupaj lepijo stihii popularnih pesmi ali prizori iz filmov. Da bi bili drugačni, da bi zase lahko verjeli, da niso zgolj slepi sledilci popularne kulture, so znotraj nje najprej začrtali razliko med *mainstreamom* in *alternativo*. S tem so jo v resnici normalizirali in tlakovali pot današnjim generacijam, ki razliko med njima brišejo v imenu boja proti elitizmu. Nihče seveda ne pomisli, da morda sploh ne gre za smiselno bojišče, da bi lahko stvar v celoti zavrgli, saj na človeka ne deluje dobro niti kot elitizem niti kot populizem. V njem ne moreš iskati opolnomočenja, saj obstoj industrije popularne kulture sam po sebi temelji na utirjanju in manipuliranju zavesti. Razmišljanje v tej smeri je seveda hitro označeno za moraliziranje in zaostalost. Vendar se prav v tej oznaki sami skriva kleč. Alternativa namreč verjame v sesuvanje morale in neprestano usmerjenost naprej, k širjenju in osvajanju trgov, proti čemur naj bi se po lastnih besedah borila.